

โครงการผันน้ำ แม่โขง-เลย-ชี-มูล¹

โครงการผันน้ำที่จะนำน้ำจากแม่น้ำเลยหรือแม่น้ำโขงผ่านแม่น้ำเลย ไปใช้เพื่อการชลประทานและกิจกรรมอื่น ๆ ในภาคอีสานมีการศึกษามานาน ตั้งแต่โครงการโขง ชี มูล แต่การระงับโครงการโขง ชี มูลใน ส่วนการผันน้ำโขงตั้งแต่ปี 2536 ส่งผลให้แผนการผันน้ำส่วนนี้ต้องชะลอออกไป อย่างไรก็ตามมีอีกหลายหน่วยงานได้ทำการศึกษา เช่น กรมทรัพยากรน้ำ, มูลนิธิน้ำและคุณภาพชีวิต ก็ได้เสนอแนวทางผันน้ำโขง และน้ำเลยมาใช้ในภาคอีสานอีกหลายโครงการ จนกระทั่งปัจจุบันนายสมิคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรี ได้ รื้อฟื้นโครงการเมกะโปรเจกต์ด้านแหล่งน้ำ หนึ่งในโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในภาคอีสานคือ การผันน้ำโขง เข้ามาทางแม่น้ำเลย และส่งไปยังเขื่อนอุบลรัตน์ เพื่อการชลประทานและการอุปโภคบริโภคในภาคอีสาน โดยได้กล่าวถึงโครงการผันน้ำนี้ในรายการ สนทนาประชาสัมคม เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2551 และมีความมุ่งมั่นจะดำเนินการให้ได้ภายในรัฐบาลชุดนี้ โดยมอบหมายให้อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวง ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามจนถึงปัจจุบัน ข้อมูลโครงการผันน้ำโขง(เลย) ยังคงสับสน เนื่องจากมีการศึกษาหลายครั้ง และกระทรวงทรัพยากรฯก็ไม่ได้เปิดเผยรายงานการศึกษาใดๆออกมา ในที่นี้จะสรุปรวบรวมการศึกษาการผันน้ำโขงและน้ำเลยไว้เท่าที่มีการศึกษาในขณะนี้

1. โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำชี (รายงานฉบับสุดท้าย)²

กรมทรัพยากรน้ำได้ว่าจ้างบริษัททีเอ็ม คอนซัลติง เอนจิเนียริ่ง แอนด์แมเนจเม้นต์ จำกัด บริษัท นอร์ธอีสต์ คอนซัลแตนส์ จำกัด บริษัท ฟรี ดีเวลอปเม้นต์ คอนซัลแตนท์ จำกัด ทำการศึกษาโครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำชี ซึ่งแล้วเสร็จในปี 2548 การศึกษาดังกล่าวได้เสนอการผันน้ำจากน้ำโขงและน้ำเลย ภายใต้ระบบโครงข่ายน้ำระบบที่ 9 ซึ่งมีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

โครงข่ายน้ำระบบที่ 9

ลักษณะโครงการ ประกอบด้วยท่อยาว 235 กม. อุโมงค์ยาว 2 กม. คลองยาว 95.5 กม. และปรับปรุงลำน้ำยาว 113.8 กม. โครงข่ายน้ำระบบที่ 9 เป็นการผันน้ำภายในประเทศ จากแม่น้ำเลย (59 ลบ.ม./วินาที) และแม่น้ำโมง (300 ลบ.ม./วินาที) ซึ่งแม่น้ำทั้งสองจะไหลลงแม่น้ำโขง ซึ่งจะมีการสร้างอาคารประตูระบายน้ำ (ปตร.) ปิดปากน้ำเลย ส่วนน้ำโมงมีอาคารประตูระบายน้ำอยู่แล้ว และสูบน้ำผันเข้าสู่ระบบท่อ ระบบคลองเปิดและลำน้ำธรรมชาติ สุดท้ายของทั้งสองแนวจะผันลงสู่ลำพะเนียง สู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ สูบน้ำเข้าท่อผันไปตามระบบท่อและคลองในบางช่วง จนถึงจังหวัดชัยภูมิ สองข้างทางส่งน้ำเพื่อการเกษตรซึ่งส่วนใหญ่เป็นนาข้าว อีกทั้งส่งน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคให้กับอำเภอใกล้เคียงตาม

¹ ประมวลโดย มนตรี จันทวงศ์ , โครงการนิเวศวิทยาในภูมิภาคอินโดจีนและพม่า (TERRA), 10 กรกฎาคม 2551

² จาก โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำชี (รายงานฉบับสุดท้าย) กรมทรัพยากรน้ำ (http://202.129.59.150/bwrpp/25basin/intg_pln_txt/intg_pln_text.htm)

แนวที่ผืนน้ำ และอีกทางหนึ่งคือ น้ำที่ปล่อยผ่านท้ายเขื่อนอุบลรัตน์ ไหลไปตามลำน้ำชีจนถึงหน้าฝายกุ่มเขื่อน สูดน้ำเข้าที่ผืนน้ำไปตามระบบท่อจนถึงห้วยค้อ เพื่อส่งน้ำเพื่อการเกษตรตลอดแนวที่ผืนน้ำ

โครงข่ายน้ำระบบที่ 9 ประกอบด้วยแนวต่างๆ ได้ดังนี้

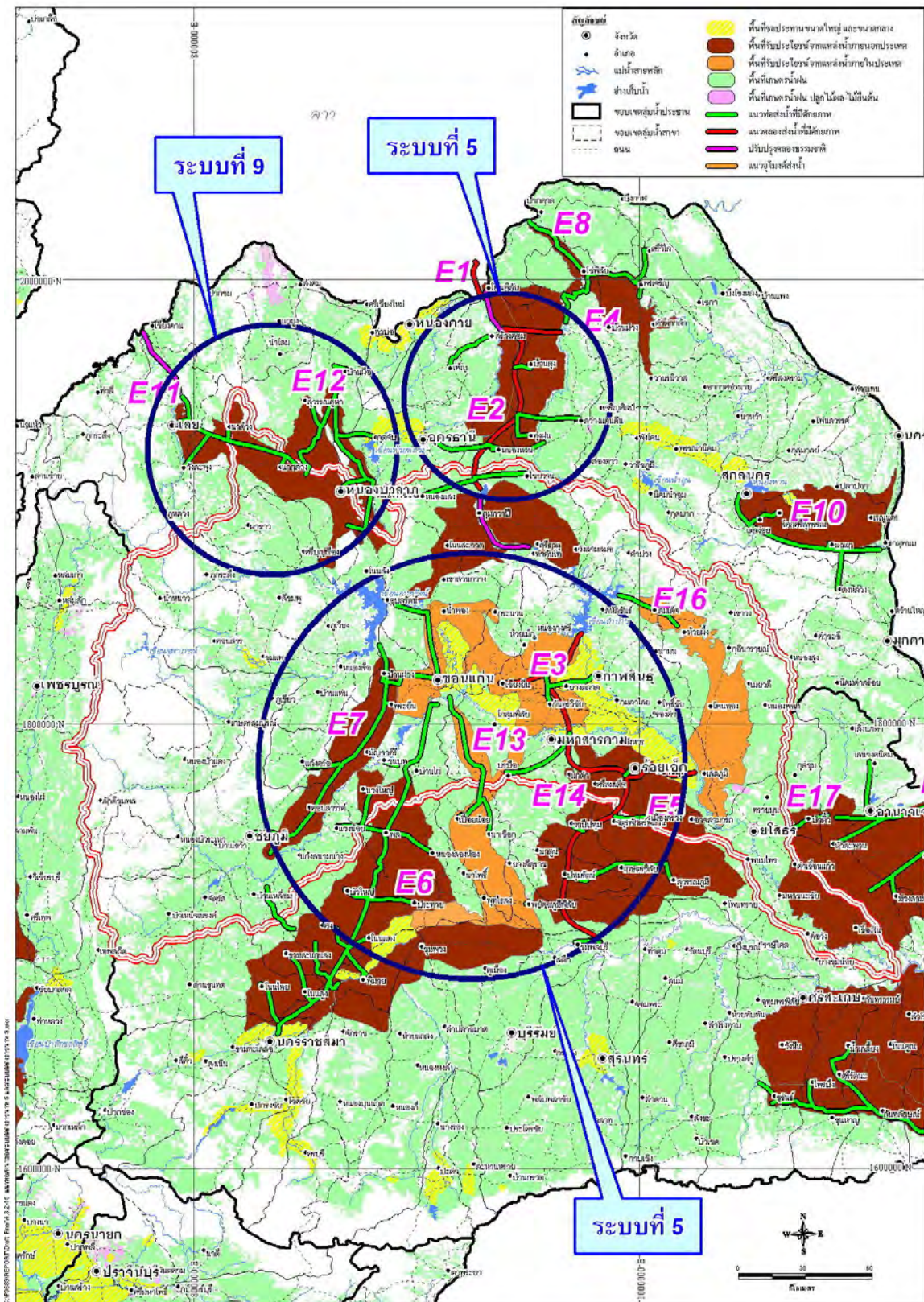
- 1) แนวเลย-ลำพะเนียง (E11) มีพื้นที่รับประโยชน์ในเขต อำเภอวังสะพุง อำเภอเมือง จังหวัดเลย
- 2) แนวห้วยโสมง-ลำพะเนียง (E12) มีพื้นที่รับประโยชน์ อำเภอากลาง อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
- 3) แนวอุบลรัตน์-ชัยภูมิ (E7) มีพื้นที่รับประโยชน์ อำเภอบ้านฝาง อำเภอพระยืน อำเภอแม่จวนจัตวีร์ จังหวัดขอนแก่น อำเภอแก้งคร้อ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ
- 4) แนวกุ่มเขื่อน-ห้วยค้อ (E13) มีพื้นที่รับประโยชน์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม อำเภอเปือยน้อย จังหวัดขอนแก่น

ระบบโครงข่ายน้ำที่ 9 แนวท่อส่งน้ำของโครงข่ายน้ำที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำเลย-ลุ่มน้ำโสมง

แนวส่งน้ำ	ชื่อแนวส่งน้ำ	พื้นที่รับประโยชน์ (ไร่)	พื้นที่การเกษตร (ไร่)	ปริมาณน้ำเกษตร (ล้าน ลบ.ม./ปี)	ปริมาณน้ำอุตสาหกรรม (ล้าน ลบ.ม./ปี)	ปริมาณน้ำบริโภค (ล้าน ลบ.ม./ปี)	ค่าลงทุน (ล้านบาท)
E11	เลย-ลำพะเนียง **	4,396,875.00	1,758,750.00	135.89	6.75	5.67	15,396.23
E12	ห้วยโสมง-ลำพะเนียง **	1,231,565.00	492,626.00	297.89	8.82	9.03	16,384.58
E7	อุบลรัตน์-ชัยภูมิ	324,375.00	129,750.00	223.90	1.55	8.83	12,640.38
E13	กุ่มเขื่อน/กุ่มเขื่อน-ห้วยค้อ	319,063.00	127,625.00	220.24	0.13	2.70	14,740.52
รวมระบบที่ 9		6,271,878.00	2,508,751.00	877.93	17.25	26.23	59,161.71

หมายเหตุ ** แนวส่งน้ำหลักที่จะต้องก่อสร้างเพื่อส่งน้ำให้แก่แนวอื่นๆ ถ้าไม่ก่อสร้างแนวส่งน้ำนี้ แนวส่งน้ำอื่นๆ ในเครือข่ายก็จะไม่มีน้ำใช้

แนวท่อส่งน้ำของระบบโครงข่ายน้ำที่ 5 และระบบโครงข่ายน้ำที่ 9

2. โครงการจัดทำแผนหลักการผันน้ำจากเขื่อนน้ำจี้ม³

กรมทรัพยากรน้ำ ได้ว่าจ้างกลุ่มบริษัทที่ปรึกษา ซึ่งประกอบด้วย บริษัท เซ้าท์อีสท์ เอเชียเทคโนโลยี จำกัด บริษัท ชันยู คอนซัลแตนท์ส (ประเทศไทย) จำกัด และบริษัท ธารา คอนซัลแตนท์ จำกัด เพื่อจัดทำโครงการจัดทำแผนหลักการผันน้ำจากเขื่อนน้ำจี้ม ประเทศลาว เข้ามาเสริมปริมาณน้ำต้นทุนเพื่อสนองต่อปริมาณความต้องการใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง อีสาน ลุ่มน้ำชีและลุ่มน้ำมูล ของประเทศไทย ในปี 2548 การศึกษาดังกล่าวได้เสนอโครงข่าย การผันน้ำจากแม่น้ำโขงและเลย มายังเขื่อนอุบลรัตน์ ประกอบด้วย 3 โครงข่ายย่อยมี รายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

1. อุโมงค์ผันน้ำโขง-น้ำพอง(เหนือเขื่อนอุบลรัตน์) ประกอบด้วย อุโมงค์ผันน้ำโขงอัตรา 120 ลบ.ม./วินาที ความยาว 122 กิโลเมตร ผันน้ำได้ปีละ 2,453.7 ล้านลบ.ม.ต่อปี มูลค่า 77,485.8 ล้านบาท ส่งน้ำในพื้นที่ชลประทาน 1,000,000 ไร่
2. อุโมงค์ผันน้ำอุบลรัตน์-ชี(เหนือ ปตร. บ้านป่าม่วง) ประกอบด้วยระบบส่งน้ำแบบ คลองเปิด และอุโมงค์ผันน้ำอัตรา 60 ลบ.ม./วินาที ความยาว 28.65 กิโลเมตร ผันน้ำได้ปีละ 1,399.68 ล้านลบ.ม.ต่อปี มูลค่า 44,131.6 ล้านบาท ส่งน้ำในพื้นที่ชลประทาน 1,487,160 ไร่
3. โครงข่ายน้ำเหือง-น้ำแคม-น้ำเลย ประกอบด้วยโครงข่ายส่งน้ำ, อ่างเก็บน้ำ 4 อ่าง มูลค่า 2,630.6 ล้านบาท ส่งน้ำในพื้นที่ชลประทาน 51,100 บาท

การใช้น้ำที่ผันมาจากแม่น้ำโขงผ่านเขื่อนอุบลรัตน์ มีเป้าหมายสำคัญประการหนึ่ง คือ การผันน้ำไปยังลำตะคอง เพื่อเสริมการผลิตไฟฟ้าให้เขื่อนลำตะคองและเป็นแหล่งน้ำดิบสำหรับการประปาของจ.นครราชสีมา โดยผ่านโครงข่ายชี-ลำเชียงไกร-ลำตะคอง ซึ่งประกอบด้วย โครงข่ายย่อย 3 โครงข่าย ได้แก่

1. โครงข่ายลำพญากลาง-เขื่อนลำตะคอง ประกอบด้วย โครงข่ายส่งน้ำ ผันน้ำสู่ลำตะคองปีละ 20 ล้านลบ.ม. มูลค่า 969 ล้านบาท
2. โครงข่ายชี-ลำเชียงไกร-ลำตะคอง ประกอบด้วย โครงข่ายส่งน้ำ, อ่างเก็บน้ำ 6 อ่าง มูลค่า 13,211.7 ล้านบาท
3. โครงการอ่างน้ำอึสระ ประกอบด้วย โครงข่ายส่งน้ำ, อ่างเก็บน้ำ 31 อ่าง มูลค่า 3,145.4 ล้านบาท

³ จาก รายงานฉบับกลาง โครงการจัดทำแผนหลักการผันน้ำจากเขื่อนน้ำจี้ม , กรมทรัพยากรน้ำ, 2548

3. การศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้น โครงการผันน้ำจากแม่น้ำโขง

มูลนิธิน้ำและคุณภาพชีวิต ได้เสนอ การศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้น โครงการผันน้ำจากแม่น้ำโขง ในเดือนมิถุนายน 2544 โดยผันน้ำจากแม่น้ำโขงเริ่มต้นที่ปากแม่น้ำเลย อ. เชียงคาน จ.เลยที่ระดับประมาณ +200 เมตร รทก. ผ่านคลองผันน้ำและอุโมงค์ผันน้ำยาว 45 กิโลเมตร จากนั้นจะเป็นคลองผันน้ำลงสู่ห้วยคานาน ผ่านช่วงต้นน้ำของห้วยหลวง แล้วเจาะอุโมงค์ลอคเขาบริเวณช่องผาต่างข้าม ลงมายังห้วยโสกแคน ไหลลงห้วยบง ห้วยโซมใหญ่ และไหลลงอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ ที่อ.โนนสูง จ.หนองบัวลำภู ที่ระดับประมาณ +180 ม.รทก. รวมระยะทางผันน้ำทั้งหมด 190 กิโลเมตร สามารถผันน้ำได้ในอัตรา 1,200 ลบ.ม./วินาที หรือ 3,100 ล้าน ลบ.ม.ต่อเดือน และมีระบบกระจายน้ำในพื้นที่ต่างๆ 5 ระบบโดยสรุปดังนี้

แนวที่ 1 แนวเขื่อนอุบลรัตน์ – ลำน้ำชี ที่อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ความยาวคลองผันน้ำ 110 กิโลเมตร

แนวที่ 2 แนวลำน้ำชี ที่อ.บัวใหญ่ จ.นครราชสีมา – ลำน้ำชี ที่อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด ความยาวคลองผันน้ำ 200 กิโลเมตร

แนวที่ 3 แนวเขื่อนอุบลรัตน์ – แม่น้ำโขง ที่อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ความยาวคลองผันน้ำ 460 กิโลเมตร

แนวที่ 4 แนวลำน้ำชี ที่อ.บัวใหญ่ จ.นครราชสีมา – ลำน้ำมูลที่อ.โนนสูง จ.นครราชสีมา และจากลำน้ำมูลที่อ.พิมาย จ.นครราชสีมา – ลำโดมน้อย อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ความยาวคลองผันน้ำรวม 440 กิโลเมตร

แนวที่ 5 แยกจากคลองผันน้ำสายหลักที่อ.บ้านฝ้อ จ.อุตรธานี – แม่น้ำโขง ที่อ.เรณูนคร จ.นครพนม ความยาวคลองผันน้ำ 330 กิโลเมตร

4. โครงการโขง-ชี-มูล โดยกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน

องค์ประกอบของโครงการแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกได้แก่พัฒนาโครงการและระบบชลประทานที่มีอยู่เดิมที่ใช้น้ำที่มีอยู่ในประเทศให้ได้ประโยชน์สูงสุด ขั้นตอนที่ 2 คือพัฒนาระบบชลประทานโดยใช้น้ำจากแม่โขงให้ได้พื้นที่ชลประทานมากที่สุดและทำการเกษตรได้ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง

การพัฒนาโครงการและระบบชลประทานที่ใช้น้ำจากแม่น้ำโขงจะประกอบด้วยการสร้างแนวผันน้ำและการขยายระบบชลประทาน รายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 คลองผันน้ำสาย A สูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้าจากแม่น้ำโขงที่ปากห้วยหลวง ผ่านคลองเปิดไปลงอ่างเก็บน้ำห้วยหลวง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย แล้วสูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้าจากอ่างเก็บน้ำห้วยหลวงผ่านคลองเปิดไปยังหนองหาน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี และผันต่อไปยังอ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว และแม่น้ำชีและแม่น้ำมูลตามลำดับ พร้อมทั้งสร้าง/ปรับปรุงอาคารบังคับน้ำในแม่น้ำเป็นช่วง ๆ

ระยะที่ 2 คลองผันน้ำสาย D สูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้าจากแม่น้ำโขงที่บ้านเวียงคุก ผ่านคลองเปิดไปยังหนองหาน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี แล้วผันต่อไปตามแนวคลองผันน้ำสาย A เพื่อให้สามารถขยายระบบชลประทานที่สร้างแล้วเสร็จให้เพิ่มมากขึ้นทั้งในลุ่มน้ำชีและลุ่มน้ำมูล

ระยะที่ 3 คลองผันน้ำสาย WM สูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้าจากแม่น้ำโขงที่ปากน้ำเลยไปลงอ่างเก็บน้ำเลย ผ่านคลองเปิดและอุโมงค์ไปยังลุ่มน้ำชีและลุ่มน้ำมูล ในส่วนที่อยู่ทางด้านเหนือน้ำของคลองผันน้ำสาย A และคลองผันน้ำสาย D เพื่อเพิ่มพื้นที่ชลประทานของลุ่มน้ำชีและลุ่มน้ำมูล

ปัจจุบันการก่อสร้างในส่วนในระยะที่ 1 อยู่ระหว่างดำเนินการอยู่ ส่วนระยะที่ 2 อยู่ระหว่างการออกแบบ ส่วนระยะที่ 3 อยู่ระหว่างการศึกษาความเหมาะสม

โครงการโขง ชี มูล แสดงพื้นที่ชลประทานและแนวส่งน้ำ

